

Ерменова Б.А.¹, Какибалапов С.А.¹

¹«Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті» КЕАҚ,
Қазақстан, Семей
e-mail: ermenoa61@mail.ru

Дене шынықтыру ЖОО студенттерінің әлеуметтік бейімделу құралы ретінде

Аннотация.

Педагогикалық зерттеуіміздің тақырыбы мен мәселесі, ең алдымен, жастардың өмірлік өзін-өзі анықтаудың, экзистенциалды таңдаудың және физикалық жетілудің маңызды кезеңінде әлеуметтік бейімделудің жаңа жолдары мен ұйымдастырушылық-адамгершілік әлеуетін анықтау міндеттерін қояды, бұл университетте оқу кезеңі.

Гуманитарлық ғылымның көптеген өкілдері және, әрине, ең алдымен, жоғары мектептегі студенттердің дене шынықтыру сабақтарында оқыту және тәрбиелеу педагогикасы бойынша мамандар бұл мәселеге назар аударды. Студенттерді әлеуметтік бейімделу мәселесінің педагогикалық аспектілері біздің зерттеуіміздің негізгі мақсаты.

Қазіргі уақытта жоғары мектептің педагогикалық теориясы мен практикасында бастауыш курс студентін дәйекті әлеуметтендіруге бағытталған дидактикалық және тәрбиелік күш-жігерді ұйымдастырумен байланысты процестер ерекше орын алады, оны қазіргі және болашақ әлеуметтік және кәсіби рөлдеріне сәйкес келетін тәжірибе мен әлеуметтік көзқарастардың үздіксіз жинақталуы деп түсіну керек.

Түйін сөздер: Дене шынықтыру, әлеуметтену, бейімдеу, жоғарғы оқу орны

Ermenova¹ B.A., Kakibalanov¹ S.A.

¹NAO "University named after Shakarima of the city of Semey"
Kazakhstan, Semey
e-mail: ermenoa61@mail.ru

Physical culture as a means of social adaptation of university students

Abstract.

The theme and problem of our pedagogical research is, first of all, the task of identifying new ways of social adaptation and organizational and moral potential of young people at an important stage of life self-determination, existential choice and physical development, which is the period of study at the university.

Many representatives of the humanities and, of course, first of all, specialists in the pedagogy of teaching and education in the physical education classes of high school students have paid attention to this issue. Pedagogical aspects of social adaptation of students are the main goal of our study.

At present, the pedagogical theory and practice of high school has a special place in the organization of didactic and educational efforts aimed at the consistent socialization of primary school students, which should be understood as a continuous accumulation of experience and social views relevant to current and future social and professional roles.

Key words: Physical culture, socialization, adaptation, university

Ерменова¹ Б.А., Какибалапов¹ С.А.

¹«Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті» КЕАҚ,
Қазақстан, Семей
e-mail: ermenoa61@mail.ru

Физическая культура как средство социальной адаптации студентов вуза

Аннотация.

Темой и проблемой нашего педагогического исследования является, прежде всего, задача выявления новых путей социальной адаптации и организационно-нравственного потенциала молодежи на важном этапе жизненного самоопределения, экзистенциального выбора и физического развития, являющегося период обучения в университете.

На этот вопрос обращали внимание многие представители гуманитарных наук и, конечно, в первую очередь специалисты в области педагогики обучения и воспитания учащихся в вузе. Педагогические аспекты социальной адаптации студентов являются основной целью нашего исследования.

В настоящее время педагогическая теория и практика высшей школы занимает особое место в организации дидактической и воспитательной работы, направленной на последовательную социализацию младших школьников, под которой следует понимать непрерывное накопление опыта и социальных взглядов, соответствующих актуальным и будущим социальным и профессиональным ролям.

Ключевые слова: физическая культура, социализация, адаптация, вуз.

Қазіргі Қазақстанда жастарды әлеуметтендірудің және оны болашақ кәсіби қызметке дайындаудың мазмұны мен тетіктерімен белгілі бір дәрежеде анықталатын мәселелер өткір тұр. Бұл процесте Жоғары мектептегі білімнің мазмұны мен сапасы маңызды.

Біздің педагогикалық зерттеуіміздің тақырыбы мен мәселесі, ең алдымен, жастардың өмірлік өзін-өзі анықтаудың, экзистенциалды таңдаудың және физикалық жетілудің маңызды кезеңінде әлеуметтік бейімделудің жаңа жолдары мен ұйымдастырушылық-адамгершілік әлеуетін анықтау міндеттерін қояды, бұл университетте оқу кезеңі.

Айта кету керек, жақында гуманитарлық ғылымның көптеген өкілдері және, әрине, ең алдымен, жоғары мектептегі студенттердің дене шынықтыру сабақтарында оқыту және тәрбиелеу педагогикасы бойынша мамандар бұл мәселеге назар аударды.

Әлеуметтанулық және педагогикалық мазмұнның көптеген ғылыми көздерінде жастардың

әлеуметтік бейімделу процесі екі жақты болып саналады, бір жағынан мұғалімдердің, әлеуметтік қызметкерлер мен ата-аналардың бастамашыл әсеріне байланысты, ал екінші жағынан, әлеуметтік бейімделу субъектісінің толық әлеуметтік қалыптасуы мен құзыреттілігіне саналы ынталандыру дәрежесіне байланысты процесс ретінде қарастырылады [1].

Біздің зерттеуіміздің негізгі аспектілерінде адамға әлеуметтік, педагогикалық және ішкі детерминистік әсердің күрделілігінің ерекше принципін ұстану. Әлеуметтік және кәсіби қалыптасу кезеңіне кіретін жас жігітті біз осы зерттеудің тақырыбы мен проблемалары аясында әлеуметтік-педагогикалық процестерді қарастыруда синергетикалық көзқарасты бөліп көрсетеміз [2].

Табиғаттағы және қоғамдағы жүйелік процестерді қарастырудың ғылыми тәсілі ретінде синергетиканың әдіснамасы мен мазмұнының ерекшеліктері

зерттеудің тиісті бөлімдерінде егжей-тегжейлі сипатталады, мұнда синергетиканың негізгі ғылыми бағыты органикалық жүйелердің өзін-өзі ұйымдастыру жағдайларын және қарастырылатын құбылыс-тардың ішінде де, сыртында да осы өзгерістерді ынталандыруға арналған процестерді зерттеуге бағытталған-нын атап өтеміз.

Бейімделуді (оның ішінде әлеуметтік) Е.Н.Князева, С. П. Курдюмов сияқты ғалымдар қоғамдағы оңтайлы өзін-өзі анықтаудың сыртқы жағдайларымен адам-тіршілік субъектісінің өзара әрекеттесуінің қажетті және ақылға қонымды мөлшерінің сапалық сипаттамаларында қарастырады.

Мұндай әдіснамалық тәсіл бас тартпайды, керісінше, өзінің тәжірибесі мен білімі арқылы жас адамға жеке тұлға және жеке тұлға ретінде оның әлеуметтік және кәсіби өзін-өзі анықтаудың ең ыңғайлы және өнімді траекторияларын өз бетінше анықтауға көмектесетін адамдардың жеке басын өзін-өзі ұйымдастыруға және өзін-өзі ынталандыруға қатысуды болжайды.

Осыған байланысты адамның жеке басы педагогикалық әсердің әлеуметтік бағдарламаланатын объектісі ретінде емес, сызықтық емес ашық жүйе ретінде қарастырылады, оның бастысы-субъектінің өз өмірі мен әлеуметтік қатынастары тұрғысынан нақты өмір сүру тәсілі. Зерттеу, дене шынықтырудың бейімделу мүмкіндіктері аясында бұл тәсіл, біздің ойымызша, нәтижелі болып табылады, өйткені ол студентке жас адам өзін қоғамның негізгі әлеуметтік

және кәсіби міндеттерін орындауға дайын күшті, мақсатты, ерікті тұлға ретінде сынап көре алатын іс-әрекеттер мен жағдайлардың едәуір спектрін ұсынуға мүмкіндік береді.

Синергетикалық тәсілмен бірге осы зерттеудің ғылыми мазмұны мен әдістемесін анықтаған тағы үш жетекші әдіснамалық тәсілге қысқаша тоқталайық. Бұл экзистенциалды, рефлексивті-белсенділік және ақпараттық-қажеттілік тәсілдері [3].

Зерттеудің әдіснамалық логикасын анықтай отырып, біз мәселенің жалпы әдіснамалық ғана емес, сонымен бірге жеке-дара әдіснамалық аспектілерін де бөліп көрсету және қарастыру мүмкіндігіне негізделдік, олар бірге зерттелетін мәселелерді қарастыруда автордың әдіснамалық ұстанымын анықтауға мүмкіндік береді.

Педагогикалық ғылымның мағыналары тұрғысынан адамның экзистенциалды мәні, біздің ойымызша, оның белсенді ойлау және белсенді әлеуметтік-мәдени субъект ретінде өзін-өзі тәрбиелеу, білім беру және өзін-өзі тәрбиелеудің құралдары мен тәсілдерін жеке таңдауының өзіндік ерекшелігімен анықталады.

Бұл бір жағынан адамның өмірін біз қоғам деп атайтын жеке тұлғаны қалыптастыру мен дамытудың қоректік ортасының бөлігі ететін, екінші жағынан, имманентті тән қасиет, бұл адамның психофизиологиялық мәнін әлеуметтік және жеке маңызды, рефлексивті саналы, ішкі детерминистік етеді. Жеке тұлғаның әлеуметтік және психологиялық қасиеттерінің мұндай үйлесімі субъектіге бостандықтың қажетті

және жеткілікті дәрежесін анықтауға қоғамда және оның жеке өмірінде мүмкіндік береді [4].

Білім беруді ізгілендіру жағдайындағы қазіргі жоғары мектептің маңызды міндеттерінің бірі-студенттердің жалпы мәдениетін қалыптастыру, оның органикалық бөлігі дене тәрбиесі болып табылады. Студент жастар арасында дене шынықтырудың танымдық, мотор-мотор, Денсаулық сақтау процестерінің қалыптасуы мен дамуына әсерін зерттеушілер кездейсоқ емес. Виленский, В.И.Ильинич, Л. И. Лубышева, Н. А. Пономарев, Л. Ф. Тихомирова дене шынықтыруды жақсарту тұрғысынан ғана емес, үлкен әлеуетке ие деп санайды дене шынықтыру, денсаулықты нығайту, сонымен қатар адамға әсер етудің құралы ретінде бірқатар психофизикалық, эстетикалық мәселелерді шешуге бағытталуы мүмкін, тұлға мен даралықты тәрбиелеудің әлеуметтік-психологиялық міндеттері.

Сонымен қатар, көрсетілген әлеует студенттердің дене тәрбиесі практикасында жеткілікті түрде іске асырылмаған. Мұның бірнеше себептері бар: дене тәрбиесінің ғылыми және дидактикалық пән ретіндегі маңыздылығын дұрыс бағаламау, ЖОО оқытушыларының негізгі контингентінің студенттермен тәрбие жұмысының дәстүрлі практикасына дене шынықтыру мазмұнын қосуға дайын еместігі, дене шынықтыру жұмысының материалдық-техникалық және әдістемелік базасының болмауы.

Біздің ойымызша, дене тәрбиесінің әлеуметтік және

педагогикалық мүмкіндіктерін шектейтін басты себеп-адамгершілік және кәсіби тәрбиенің күнделікті практикалық міндеттерін шешуде дене тәрбиесінің мазмұны мен құралдарын қолданудың экзистенциалды және рефлексивті-белсенділік әлеуетін дұрыс бағаламау және студенттердің жеке қасиеттерін дамыту [5].

Қазіргі уақытта білім беру саласындағы ғылыми-педагогикалық қызмет негізінен тұлғалық-дамытушылық көзқарас аясында жүзеге асырылады, оның ерекшелігі оқушының өзін-өзі құндылық ретінде тануы, субъективті тәжірибенің тасымалдаушысы ретінде, оның призмасы арқылы педагогикалық әсерді қабылдайды. Тұлғаға бағытталған білім беру теориясы Е.В. Бондаревскаяның, Б. С. Гершунскийдің, В. В. Серіковтың, И.С.Якиманскаяның, Е. А. Ямбургтің еңбектерінде көрініс тапты. Әзірленген технологиялар университеттің әртүрлі пәндері мен пәндерін оқытуда кеңінен қолданылғанымен, дене шынықтыру тәжірибесінде олар әлі де тиісті көрініс таппады.

Зерттеу және практикалық жұмыстың мазмұны мен әдістерін неғұрлым нақты талдау үшін біз зерттеп отырған проблема аясында осы құбылыстарды дәлірек түсіну үшін "дене шынықтыру", "дене тәрбиесі", "дене шынықтыру", "дене шынықтыру" сияқты ұғымдарды бөліп алу керек.

Дене шынықтыру белгілі бір кеңістіктік және уақыттық шеңберлерде адамның физикалық белсенділігін жүзеге асыру деп аталады. Бұл әрекет нәтижеге қол

жеткізудің, яғни дене шынықтырудың бір құралы болып табылады.

Қазіргі заманғы қазақстандық қоғамда болып жатқан жаһандық әлеуметтік және экономикалық қайта құрулар мемлекеттік институттарды қайта құруға ғана емес, одан да көп алып келеді және экономикалық модельдер, осы қоғамның өкілі ретінде адамның ішкі, жеке әлемін өзгерту қанша. Бұл адамның позициясын, оның көзқарастарын, сенімдерін, қарым-қатынас жүйесі мен құндылықтарын өзгертуде көрінеді.

Қазіргі жастар арасында кең таралған құбылыс-бұл жеке өзін-өзі анықтау мәдениетінің болмауы, бұл өмірді анықтайтын мақсаттар мен міндеттерді саналы таңдау проблемаларына, құндылықтар мен нұсқаулықтардың қалыптасқан жүйесінің болмауына, нақты өмірдің әлеуметтік жағдайларына барабар жауап бере алмауына әкеледі [6].

Қазіргі жағдай студенттің әлеуметтік қалыптасу процесін ұйымдастырудың және оның әлеуметтік құзіреттілігін дамытудың оңтайлы жолдарын іздеуге, оның ішінде қазіргі жағдайда оның өміршеңдігін, мақсатты ұзақ мерзімді белсенділігін, өмірлік және кәсіби өзін-өзі жүзеге асырудағы сәттілігін қамтамасыз ететін осындай білім, білік, дағды, қасиеттер мен құндылықтарды қалыптастыруды талап етті. өзінің әлеуметтік және кәсіби сезімін сезіну үшін қажет жеке басының әл-ауқаты.

Осы мақсаттарға қол жеткізу үшін жоғары мектеп мұғалімдері психологтармен және мамандандырылған оқу пәндерінің

оқытушыларымен бірлесе отырып, әлеуметтену проблемасына адамның қарым-қатынас пен тұлғааралық өзара іс-қимыл негізінде өз қоғамындағы өмір жолын таңдау процесі ретінде көп көңіл бөле отырып, осындай іздеуді жүзеге асырады, деп санайды Н.В.Андрееенкова [7].

Жеке тұлғаның әлеуметтік құзыреттілігін қалыптастыру туралы айтатын басқа да ойлар бар. Нақты жағдай мынада, қазір білім беру жүзеге асырылатын орта біршама деструктивті. Бұл біздің заманымыздың ерекшелігі. Мұндай жағдайда мұғалімнің тәрбие жұмысының мазмұнына С. Р. Фейгиновтың әлеуметтік құзыреттілігін анықтауға байланысты жүгінген жөн. Оның пікірінше, егде жастағы жасөспірімдердің құзыреттілігіне бағдарлану үшін жасөспірімдердің өздері де, оларға практикалық көмек көрсете алатын және қажет ететіндердің өзара байланысты қызметі қажет. Бұл көмек жас ұрпақтың өзін және қоршаған әлеуметтік-саяси және әлеуметтік-мәдени болмысы туралы ақпаратты тиісті түрде қабылдау, рефлексивті түрде бекіту және оның әлеуметтік, кәсіби және жеке іс-әрекетінің құрамына енгізу қабілеттерін қалыптастыруға бағытталуы керек [8].

Қазіргі уақытта жоғары мектептің педагогикалық теориясы мен практикасында бастауыш курс студентін дәйекті әлеуметтендіруге бағытталған дидактикалық және тәрбиелік күш-жігерді ұйымдастырумен байланысты процестер ерекше орын алады, оны қазіргі және болашақ әлеуметтік және кәсіби

рөлдеріне сәйкес келетін тәжірибе мен әлеуметтік көзқарастардың үздіксіз жинақталуы деп түсіну керек [9].

Қазіргі студенттің әлеуметтену процесі оның әлеуметтік құзыреттілігін интегралдық процесс ретінде

тәрбиелеумен және сонымен бірге оның әлеуметтік және жеке-жеке әлеуетінің дамуына әсер ететін факторлардың (ЖОО шеңберінде және одан тыс) барлық алуан түрлілігінің педагогикалық нәтижесімен тығыз байланысты.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қаражанов Б.Қ. Адамның моторлық адаптациясы п.ғ.д. дисс. авторефераты М., 1992, 1-85 беттер.
2. Филин В.П. Мектеп жасындағы оқушылардың спорттық проблемалары. п.ғ.д. дисс. авторефераты, М., 1970.
3. Ашмарин В.А. Дене тәрбиесіндегі педагогикалық зерттеулердің теориясы мен әдістемесі. Дене тәрбиесі және спорт, М., 2017, 223 б.
4. Пономарев Н.И. Дене тәрбиесі қоғам және адам мәдениетінің бір саласы. // Алматы, 2019, 308 бет.
5. Матвеев Л.П. Дене тәрбиесінің теориясы мен әдістемесі дене мәдениеті институтына арналған оқулық. Дене тәрбиесі және спорт, М, 2018, 236 б.
6. Ботағариев Т.А. Аймақтық ерекшеліктерді ескере отырып, оқушылардың дене тәрбиесін жетілдірудің ғылыми-педагогикалық негіздемесі. (Атырау, Маңғыстау және Ақтөбе облыстарының материалдары негізінде). п.ғ.к. дысс. Авторефераты, Алматы, 2018.
7. Хан А.Н. Мектептегі дене тәрбиесі сабағының құрылымдарының педагогикалық негіздері. п.ғ.д. дисс. авторефераты. М. , 2020. 33 бет.
8. Сәтбаева Х.К., Өтепбергенов А.А., Нілдібаева Ж.Б. Адам физиологиясы. Алматы , 2010.569 бет.
9. Тастанов Ә.Ж. Оқушылардың жас ерекшеліктері ескерілетін дене тәрбиелеу процесінің педагогикалық негізі. п.ғ.к. дисс. авторефераты. А., 2019. 44 бет.

Referenses

1. Karazhanov B. K. Motor adaptation of a person doctor of Pedagogical Sciences diss. abstract Moscow, 1992, pp. 1-85.
2. Filin V. P. Sports problems of school-age students. "I don't know," he said. abstract, Moscow, 1970.
3. Ashmarin V. A. theory and methodology of pedagogical research in Physical Culture. Physical Culture and sports, Moscow, 2017, 223 P.
4. Ponomarev N. I. Physical Culture as a branch of society and human culture. // Almaty, 2019, 308 pages.
5. Matveev L.P. theory and methodology of physical education textbook for the Institute of Physical Culture. Physical Culture and sports, Moscow, 2018, 236 p.
6. Botagariev T. A. scientific and pedagogical justification of improving physical education of students taking into account regional peculiarities. (Based on materials from Atyrau, Mangystau and Aktobe regions). Ph. D. DYSS. Abstract, Almaty, 2018.
7. Khan A. N. Pedagogical bases of the structure of physical education classes in schools. "I don't know," he said. abstract. Moscow, 2020. 33 p.
8. Satbaeva H. K., Utepbergenov A. A., Nildibayeva zh.B. human physiology. Almaty, 2010.569 P.
9. Tastanov A. zh. pedagogical basis of the process of physical education, taking into account the age characteristics of students. Ph. D. diss. abstract. A., 2019. 44 p.

Ерменова Батиля Оралбаевна

Лауазымы: педагогика ғылымдарының кандидаты, дене шынықтыру және спорт кафедрасының аға оқытушысы, Шәкәрім университеті

Почталық мекен-жайы: 071400, Қазақстан Республикасы, Семей қаласы, Қашаған көшесі, 1

Ұялы.тел: +77076543737

e-mail: ermenova61@mail.ru

Какибалапов Серік Алпысбекович

Лауазымы: дене шынықтыру және спорт кафедрасының магистранты, Шәкәрім университеті

Почталық мекен-жайы: 071400, Қазақстан Республикасы, Семей қаласы, Широкая көшесі, 21 А.

Ұялы.тел: +77022099291

e-mail: kakibalanov@mail.ru

Ерменова Батиля Оралбаевна

Должность: кандидат педагогических наук, старший преподаватель кафедры физической культуры и спорта Университета имени Шакарима

Почтовый адрес: 071400, Республика Казахстан, город Семей, улица Кашаган, дом 1.

Моб.тел: +77076543737

электронная почта: ermenova61@mail.ru

Какибалапов Серик Алпысбекович

Должность: магистрант кафедры физической культуры и спорта Университета имени Шакарима

Почтовый адрес: 071400, Республика Казахстан, город Семей, улица Широкая, дом 21 А.

Моб.тел: +77022099291

электронная почта: kakibalanov@mail.ru

Ermenova Batilya

Position: Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer, Department of Physical Culture and Sports, Shakarim University

Postal address: 071400, Republic of Kazakhstan, Semey city, Kashagan street, 1.

Tel: +77076543737

e-mail: ermenova61@mail.ru

Kakibalanov Serik

Position: Master's student of the Department of Physical Culture and Sports, Shakarim University

Mailing address: 071400, Republic of Kazakhstan, Semey city, Shirokaya street, 21 A.

Tel: +77022099291

e-mail: kakibalanov@mail.ru